

MJERE EKONOMSKE POLITIKE ZA RAST I PUNU ZAPOSLENOST: IZAZOVI ZA HRVATSKO GOSPODARSTVO

Hadžić, Dunja

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:145:848729>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom](#).

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Ekonomski fakultet u Osijeku
Preddiplomski sveučilišni studij, smjer Marketing

Dunja Hadžić

**MJERE EKONOMSKE POLITIKE ZA RAST I PUNU
ZAPOSLENOST: IZAZOVI ZA HRVATSKO
GOSPODARSTVO**

Završni rad

Osijek, 2021.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Preddiplomski sveučilišni studij, smjer Marketing

Dunja Hadžić

**MJERE EKONOMSKE POLITIKE ZA RAST I PUNU
ZAPOSLENOST: IZAZOVI ZA HRVATSKO
GOSPODARSTVO**

Završni rad

Kolegij: Gospodarstvo Hrvatske

JMBAG: 00102219273

e-mail: dhadzic@efos.hr

Mentor: Izv.prof.dr.sc. Nataša Drvenkar

Osijek, 2021.

University of Josip Juraj Strossmayer in Osijek
Faculty of Economics
Undergraduate Study, Marketing

Dunja Hadžić

**ECONOMIC POLICY MEASURES FOR GROWTH AND FULL
EMPLOYMENT, CHALLENGES FOR THE CROATIAN
ECONOMY**

Final paper

Osijek, 2021

IZJAVA

O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI, PRAVU PRIJENOSA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA, SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je završni (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07, 46/07, 45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Dunja Hadžić

JMBAG: 00102219273

OIB: 59485038855

e-mail za kontakt: dunjahadzic1407@gmail.com

Naziv studija: Preddiplomski sveučilišni studij, smjer marketing

Naslov rada: Mjere ekonomske politike za rast i punu zaposlenost, izazovi za hrvatsko gospodarstvo

Mentor/mentorica diplomskog rada: Nataša Drvenkar

U Osijeku, 15.07.2021 godine

Potpis

SAŽETAK

Cilj je završnog rada pokušati pronaći načine kako „amortizirati“ negativna gospodarska kretanja“ u Republici Hrvatskoj i preokrenuti trendove hrvatskog gospodarstva koje je imalo karakteristike atipičnog ekonomskog modela. Pronaći rješenje za trenutno najveće probleme u Republici Hrvatskoj (u nastavku: Hrvatskoj) te otkriti kako ti problemi utječu na samo gospodarstvo u Hrvatskoj. Otkriti koje ekonomske politike stabiliziraju i održavaju punu zaposlenost. Što bi trebao sadržavati okvir za rast i punu zaposlenost, što bi trebale sadržavati mjere ekonomske politike za rast i punu zaposlenost, kakav je utjecaj inovacija i konkurentnosti na gospodarstvo te kakva ekonomska struktura može osigurati smanjenje nezaposlenosti i propulzivnost gospodarstva. Nadalje, cilj je pokušati saznati koji su to zadaci ekonomske politike te što određuje nacionalnu ekonomsku produktivnost? Kako bi se odgovorilo na postavljene istraživačke izazove (i ciljeve) te poveznicu s utjecajem globalizacije i ekonomske krize, analizirat će se službeni podaci relevantnih institucija, ali i diskutirati zaključci pojedinih autora znanstvenih i stručnih publikacija. Nastavno na to, 1) pojasnit će se kako je velika svjetska financijska i ekonomska kriza iz 2008. godine dovela do stanja u kojem se Hrvatska nalazi u suvremeno doba, 2) otkriti koje su to mjere ekonomske politike koje mogu dovesti do rasta i pune zaposlenosti, a samim time i 3) smanjiti jedan od najvećih problema danas, a to je svakako nezaposlenost.

Ključne riječi: gospodarski rast i razvoj, ekonomska kriza, nezaposlenost, ekonomska politika

SUMMARY

The aim of this final paper is to find ways to "abort" the negative economic trends in the Republic of Croatia and reverse these developments, which have the characteristics of an atypical economic model. This paper will also identify possible solutions to the current major problems in the Republic of Croatia (hereinafter: Croatia) and how these problems affect the economy in this country. The aim is also to find out which economic policy measures will stabilize and maintain full employment in order to provide a framework for their implementation. Answers are also provided to the questions of what the framework for growth and full employment should include, as well as what economic policies for growth and full employment should include. The impact of innovation and competitiveness on the economy will be explained, as well as what kind of economic structure can ensure the reduction of unemployment and the driving force of the economy. In addition, it will try to find out what the tasks of economic policy are and what determines economic productivity. In order to meet the challenges and objectives of this research and to establish the connection with the effects of globalization and the economic crisis, the official data of the relevant institutions are analyzed and the conclusions of individual authors of scientific and professional publications are discussed. Subsequently, the paper 1) explains how the great global financial and economic crisis of 2008 led to the situation in which Croatia finds itself today, 2) shows which economic policy measures can lead to growth and full employment, and 3) argues how one of the biggest problems of our time, unemployment, could be reduced.

Keywords: economic growth and development, economic crisis, unemployment, economic policy.

SADRŽAJ

<u>1. Uvod</u>	1
<u>2. Teorijska podloga i prethodna istraživanja</u>	2
<u>3. Metodologija rada</u>	2
<u>2. POJMOVNO ODREĐENJE EKONOMSKE POLITIKE</u>	3
<u>2.1. Osnove ekonomske politike</u>	3
<u>2.2 Tipovi i pretpostavke ekonomske politike</u>	7
<u>3. HRVATSKO GOSPODARSTVO I UTJECAJ EKONOMSKE KRIZE</u>	11
<u>3.1. O hrvatskom gospodarstvu</u>	11
<u>3.2. Uzroci i posljedice ekonomske krize u Europi i svijetu</u>	13
<u>3.4. Načini za izlazak Hrvatske iz ekonomske krize</u>	14
<u>3.5. Razvitak Hrvatske u uvjetima neravnoteže, atipični ekonomski model</u>	16
<u>4. EKONOMSKI RAST</u>	18
<u>4.2. Utjecaj konkurentnosti na ekonomski rast</u>	18
<u>4.3. Utjecaj inovacija na ekonomski rast</u>	21
<u>4.4. Programi i strategije za poticanje inovativnosti i povećanje konkurentnosti u RH</u>	24
<u>4.5. Globalizacija i njen utjecaj na ekonomiju</u>	25
<u>ZAKLJUČAK</u>	29
<u>Literatura</u>	31

1. Uvod

U ovom završnom radu analizirana je tema „Mjere ekonomske politike za rast i punu zaposlenost; Izazovi za Hrvatsko gospodarstvo“. Ekonomska politika se može definirati kao sve radnje i odluke koje država poduzima kako bi ostvarila njezin potencijalni rast i razvoj. Načelno, mogu se istaknuti ključne četiri vrste ekonomskih politika: monetarna politika, fiskalna politika, politika dohodaka i cijena te vanjskotrgovinska politika. Kao osnovne mjere i ciljevi za ostvarenje pune zaposlenosti i postizanje rasta su svakako stabilizacija cijena kojom se održava inflacija na optimalnoj razini kao i povećanje proizvodnje robe i usluga kao i sam izvoz istih. Naravno, to bi bili oni najopćenitiji. Ipak, treba napomenuti kako svi ovi ciljevi teže ispunjenju onog temeljnog cilja svake ekonomske politike, a on je povećanje životnog standarda stanovništva. Kako bi se pokušalo doći do odgovora koji su to ciljevi i kojih točno ekonomskih politika, rad je koncipiran kroz tri glavna poglavlja. Prvo poglavlje je fokusirano na definiranje ekonomskih politika i njenih instrumenata u ekonomskoj politici. Drugi dio završnog rada hrvatskom gospodarstvu, njegovom snalaženju u uvjetima ekonomskih neravnoteža i nepovoljnim gospodarskim trendovima, nastanku svjetske ekonomske (financijske) krize, ali i, u suvremenim uvjetima, dosadašnjih kriza koje su determinirale rast hrvatskog gospodarstva. Ujedno, pokušat će se pronaći uzroci spomenutih neravnoteža kao i mogući „ekonomski odgovori“ na takvo stanje. Treće poglavlje u završnom radu objašnjava ekonomski rast, točnije izvore ekonomskog rasta i utjecaj konkurentnosti te inovacija na ekonomski rast (iako, u radu će se naglasak staviti više na gospodarski, odnosno ekonomski razvoj, a ne na mjerenje rasta makroekonomskim metodama). Pri tome, svakako je važno analizirati utjecaj globalizacije na gospodarstvo zemlje, što se pretpostavlja kao posve logičan odabir s obzirom na temu koja se istražuje. Rad završava zaključkom na navedene teme te popisom korištene literature.

2. Teorijska podloga i prethodna istraživanja

U ovom završnom radu koristile su se literature objavljene na službenim izvorima koje su bile temelj za istraživanje teme završnog rada. Također se u nastavku rada prikazuju i osnovni radovi koji su služili za bolje razumijevanje problematike teme. Posebice se ističu radovi Đure Benića „Ekonomska kriza u Europi i hrvatsko gospodarstvo“ (2012) u kojem se detaljno objašnjava o nastanku krize u svijetu, njenim posljedicama te kako je ona utjecala na hrvatsko gospodarstvo te rad „Povijest razvoja teorije o odnosu između inflacije i nezaposlenosti“ (2014) koja daje uvid u odnos između inflacije i nezaposlenosti te njihovog utjecaja na stanje u kojem se Hrvatska danas nalazi. Uvid u model gospodarstva te opis promjena u kojoj se Hrvatska našla tijekom vremena, opisao je Ljubo Jurčić u radovima „Hrvatska-Atipičan model gospodarenja“ (2010), „Hrvatska-Velika transformacija“ (2009) te u djelu „Hrvatska- Oporavak ili stagnacija“ (2013). Posebice se istaknuo rad Branka Blaževića: „Razvitak Hrvatske u uvjetima unutrašnje i vanjske neravnoteže“ (2015) te osvrta sa 27. i 29. tradicionalnog savjetovanja hrvatskog društva ekonomista u kojima se pojašnjavaju bitne ekonomske odrednice te aktualne tematike vezane za ekonomiju u Hrvatskoj.

Osim navedenih autora, kroz završni rad su korištena djela brojnih drugih autora čija su imena i djela navedena u literaturi na kraju rada, a koja su dala brojna objašnjenja za problematiku ovog završnog rada

3. Metodologija rada

Kako je prethodno istaknuto, predmet istraživanja ovog završnog rada su mjere ekonomske politike za rast i punu zaposlenost, stabilizacija tržišta i cijena, uzroci i posljedice ekonomske krize te gospodarstvo u Hrvatskoj. U radu će biti definirani glavni pojmovi poput ekonomskog rasta, ekonomske politike (monetarna, fiskalna, vanjskotrgovinska politika), odnosno instrumenti ekonomske politike, ekonomska kriza te sam utjecaj krize na gospodarstvo u Hrvatskoj, konkurentnost i inovacije, globalizacija te globalni problemi koji sprječavaju rast gospodarstva.

Metodologija ovog rada bazirana je na korištenju nekoliko osnovnih metoda istraživanja kao što su induktivna i deduktivna metoda, metoda komparacije te metode sinteze i analize.

Metodom analize, sinteze i komparacije su prikupljeni te obrađeni statistički podaci koji su prikazali promjene u Hrvatskoj tijekom godina, razinu uvoza i izvoza, poduzeća prema inovacijama u Hrvatskoj te konkurentnosti Republike Hrvatske u usporedbi s ostalim zemljama. Za pisanje ovog završnog rada je korištena literatura pretraživana putem znanstvenih članaka i knjiga putem interneta te statistički podaci dostupni na Državnom zavodu za statistiku, kao i ostale publikacije relevantnih institucija u zemlji i inozemstvu.

2. POJMOVNO ODREĐENJE EKONOMSKE POLITIKE

2.1. Osnove ekonomske politike

Kada se proučava ekonomska politika gotovo svake suvremene zemlje, moglo bi se reći kako su najvažnije ekonomske politike sljedeće: monetarna politika, fiskalna politika, politika dohodaka i cijena (poznata i kao stabilizacijska politika) te vanjskotrgovinska politika. Uz ove najistaknutije, neke druge, isto važne politike su sljedeće: demografska i znanstveno-obrazovna politika, inovacijska politika, regionalna politika, i tako dalje. Monetarna politika, koja je upravljana od strane središnje banke, usmjerena je utjecanju na ponudu novca i kamatne stope, stope povrata na štednju te preko njih na veličinu i stopu rasta agregatne potražnje. Cilj je monetarne politike i podržati odluke Vlade, a da pri tome ne ugrozi svoj osnovni cilj, a to je financijska stabilnost. Prema Beniću (2014), kao glavno obilježje monetarne politike smatra se transparentnost koja se može objasniti kao „neophodno komplementarna neovisnosti središnje banke“. Transparentnost središnje banke se objašnjava i kao nepostojanje neravnotežnih tvrdnji između monetarne politike te poslovnih subjekata. Može se razlikovati pet gledišta transparentnosti: politička, ekonomska, proceduralna, transparentnost politike i operacionalna transparentnost. Politička se odnosi na otvorenost ciljeva i institucionalnim dogovorima, ekonomska u središte stavlja ekonomske informacije kao što su ekonomski podaci i predviđanja središnje banke koja se koriste za formiranje monetarne politike. Proceduralna transparentnost objašnjava načine donošenja odluka u monetarnoj politici te njene strategije. Transparentnost politike je vezana uz brzo pojašnjavanje i objavljivanje odluka te upućivanje u moguće buduće akcije u monetarnoj politici. Posljednje gledište je operacionalna transparentnost koja opisuje provođenja akcija kao što su kontrola pogrešaka instrumenata djelovanja te makroekonomsko prenošenje poremećaja (Benić 2014). Također utječe na devizni tečaj, odnosno cijenu strane valute izraženu u domaćoj valuti. Devizni tečaj se formira djelovanjem ponude i potražnje

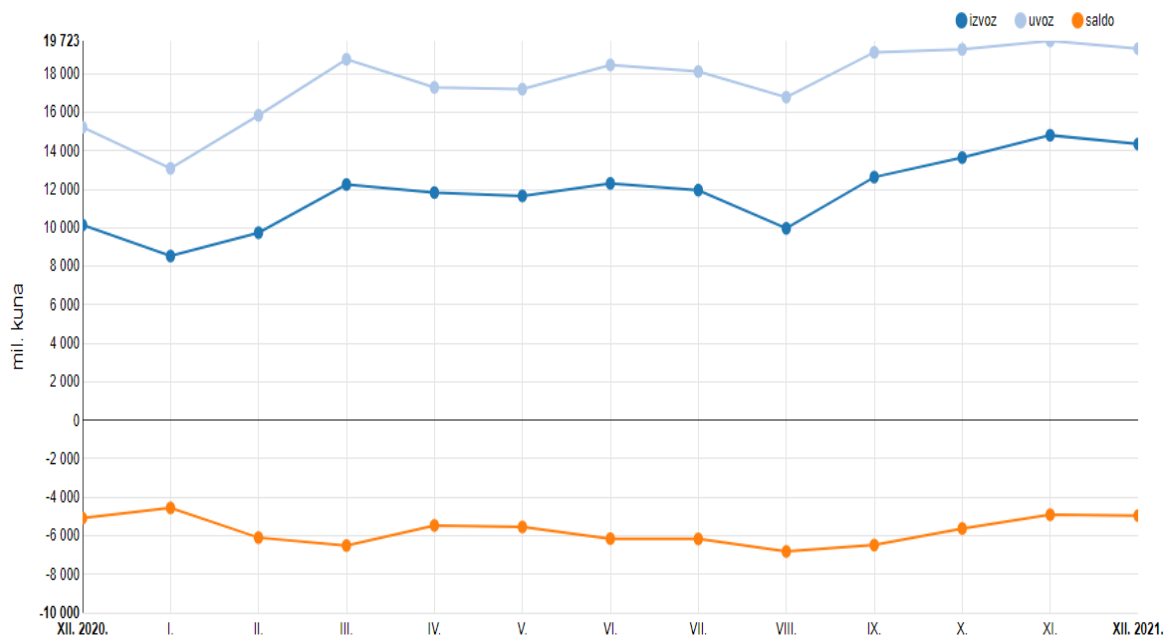
valute na deviznom tržištu, a sam sustav obilježava određena pravila kojima se određuje i obavlja transakcija između država (Benić, 2004). Postoje dva devizna tečaja, a to su fiksni i fluktuirajući. Važno je napomenuti da Hrvatska ima režim upravljanog plivajućeg tečaja, međutim, s obzirom da kuna već zadnjih dvadeset godina fluktuirala uz vrlo malo oscilacije, zapravo se radi o fiksnom deviznom tečaju, odnosno pokušaj stabiliziranja cijena uz stabilnost valute. Kao dvije osnovne makroekonomske odrednice deviznog tečaja, smatraju se kamatna stopa i dohodak. Ako domaći dohodak raste, neto izvoz mora padati jer potrošači troše više na robu i usluge pa čak i ako su u pitanju uvozni proizvodi i usluge. Međutim, kako bi se povećala ponuda domaće valute na deviznom tržištu, doći će do deprecijacije (Benić, 2004). Prema Blaževiću (2015) devizni tečaj može biti „rukovanje“ aprecijacijom i deprecijacijom, a samo rukovanje mora biti sredstvo za korigiranje negativnih trendova. Da bi nominalna deprecijacija bila učinkovita, mora biti praćena realnom deprecijacijom kune koja vodi uspostavi vanjske ravnoteže. Realna deprecijacija upućuje na promjene relativnih cijena dobara, a ne relativnih cijena valuta. Iz tog razloga se konkurentnost neke zemlje mjeri realnim tečajem koji pokazuju relativne cijene roba iz različitih zemalja koje su iskazane u jednoj zajedničkoj valuti (Lovrinović, 2015). Glavni instrumenti monetarne politike su eskontna stopa, stopa obvezne rezerve, operacije na otvorenom tržištu te stalno raspoložive mogućnosti (Borožan, 2006). Dvije su vrste monetarne politike, a to su ekspanzivna i restriktivna. Ekspanzivna je politika usmjerena povećanju novčane mase ili ponude novca te smanjenje kamatnih stopa. Ovom se politikom želi potaknuti gospodarska aktivnost. Ekspanzivna politika se ostvaruje sa smanjenjem eskontne stope, smanjenjem stope obvezne rezerve te kupovinom obveznica (Borožan, 2006). Restriktivna monetarna politika je usmjerena smanjenju novčane mase ili ponude novca te nastoji povećati kamatnu stopu. Ostvaruje se s povećanjem eskontne stope, stope obvezne rezerve te prodajom obveznica. Nadalje, fiskalna politika predstavlja svjesne i ciljane aktivnosti koje provode subjekti fiskalne politike sa ciljem stabiliziranja gospodarstva. Subjektima fiskalne politike, primjerice u Hrvatskoj, se smatraju Vlada, Sabor i Ministarstvo financija. Vezana je uz donošenje odluka oko državnog proračuna, uključujući vladine odluke o veličini i strukturi državne potrošnje, prihoda i posuđivanja, ciljem utjecanja na ekonomske aktivnosti te rast agregatne potražnje, zaposlenosti i outputa. Instrumenti fiskalne politike su državna potrošnja, transferi, porezi te porezna stopa (Borožan, 2006). Treća vrsta ekonomske politike je politika cijena i dohodaka kojom se utječe na plaće i sirovine. Dohotkom se smatraju svi primitci koje neko kućanstvo ili individua ostvari u nekom vremenskom periodu, a mogu biti dohodak od rada, dohodak od mirovine ili transferna primanja. Posljednja vrsta ekonomske politike je vanjskotrgovinska politika koja predstavlja razmjenu dobara i usluga između dviju

ili više zemalja, dok se vanjskotrgovinska razmjena može opisati kao sistematični pregled svih ekonomskih transakcija koje rezidenti jedne zemlje obave s nerezidentima (inozemstvom) u tijeku jedne godine. Također se naziva i politikom ekonomskih odnosa sa inozemstvom. Djeluje se na poslovne odnose s inozemstvom koji se obavljaju putem ograničenih kapitalnih i robnih tokova kao što su carine, trošarine i devini tečaj. Tim se instrumentima prati uvoz i izvoz, djeluje se na reguliranje cijena dobara i usluga jer se cijene domaćeg tržišta moraju prilagoditi cijenama inozemnog ili vanjskog tržišta. Glavni je cilj vanjskotrgovinske politike zasigurno ograničiti ili smanjiti vanjsku politiku i uvoz kako bi se osiguralo gospodarstvo od vanjskog utjecaja ili konkurencije. Prema Turčiću (2015) vanjskotrgovinsku politiku najviše određuje njezino članstvo u Svjetskoj organizaciji te Europskoj uniji. Ulazeći u Europsku uniju, obvezala se na primjenjivanje zajedničke trgovinske politike (engl. *Common Commercial Policy*). Također, članstvo je Republici Hrvatskoj omogućilo i donošenje odluka i stajališta koje su usmjerene na dobrobit hrvatskog gospodarstva. Kako Turčić (2015) ističe, jedan od važnijih ugovora je CEFTA 2006. kojim su se postigli puno bolji uvjeti za izvoz na tržišta nekih zemalja potpisnica CEFTA-e. Najbitniji trgovinski partner Republike Hrvatske s izvozne strane u CEFTA-i je bila Bosna i Hercegovina. Pri izlasku Hrvatske iz ovog članstva, s namjerom smanjenja negativnih posljedica, Europska unija je dogovorila niz protokola s onim zemljama CEFTA-e, s kojima je sklopila sporazume o stabilizaciji i pridruživanju (Albanija, Srbija, Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Makedonija). Članstvom Hrvatske u EU, omogućila su joj se i druga važna tržišta s obzirom na preferencijalne sporazume o slobodnoj trgovini koju je Europska unija već sklopila ili će sklopiti u budućnosti s trećim zemljama (Turčić, 2015). Naravno, to Hrvatskoj olakšava trgovanje proizvodima i uslugama pogotovo vezano uz necarinska ograničenja te lakši transport proizvoda kroz države članica.

Kako je prethodno navedeno, važnost vanjskotrgovinske politike očituje se kroz omjer uvoza i izvoza u zemlji, a naravno s ciljem da izvoz bude veći od uvoza. Trenutno, u Hrvatskoj je uvoz veći od izvoza prema podacima s Državnog zavoda za statistiku što se može vidjeti na Slici 1. koja prikazuje robne razmjene Hrvatske s inozemstvom u periodu od prosinca 2020. do prosinca 2021. U tom periodu, Hrvatska, kao i ostale zemlje, našle su se u krizi prouzrokovane korona-virusom. U vrijeme početka korone, posebice u toj 2020. godini, transport se odvijao sporije, ponekad i ograničeno pa se tako i iz ovih podataka vidi kako je najveći pad i zabilježen u toj godini.

Slika 1. Prikaz robne razmjene s inozemstvom

G-1. ROBNA RAZMJENA S INOZEMSTVOM OD PROSINCA 2020. DO PROSINCA 2021.

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: DZS, Robna razmjena Republike Hrvatske s inozemstvom, 2021.

Prema Državnom zavodu za statistiku (2021), ukupan izvoz Republike Hrvatske u razdoblju od prosinca 2020. godine do prosinca 2021. godine, prema prvim podacima je iznosio 143,7 milijardi kuna, dok je uvoz iznosio 213,0 milijardi kuna. Vanjskotrgovinski deficit je iznosio 69,3 milijarde kuna. Nadalje, prema ovom grafu je vidljivo kako je uvoz u Republici Hrvatskoj puno veći od izvoza, a vidljivo je i kako je saldo bilance u tom razdoblju konstantno negativan. Kako bi se jasnije objasnio problem odnosa uvoza i izvoza u Hrvatskoj, promatrani su podaci ranijih godina da se utvrdi kakva je situacija bila prije te da se može usporediti s trenutnim dostupnim informacijama.

Prema podacima iz Tablica 1. i 2. koje prikazuju omjer izvoza i uvoza s količinama robe u tonama kroz razdoblje od 2009. godine do 2012. godine, dakle do zadnje godine prije pristupa Europskoj uniji, vidljivo je kako je uvoz kroz taj period bio znatno veći od izvoza, a to je još jedan od dokaza kako je veći dugi niz godina izvoz robe u Hrvatskoj izrazito mali. Iz tablica je također vidljivo kako se izvoz kroz godine postupno povećavao, te dosegnuo u 2012. godini čak 72.233.613.000 kn.

Tablica 1: Prikaz podataka izvoza i količine u tonama kroz razdoblje od 2009. godine do 2012. godine

ROBE	2009.	2010.	2011.	2012.
IZVOZ -KN	55.180.038.000	64.891.583.000	71.234.060.000	72.233.613.000
KOLIČINA U TONAMA	16.144.697	15.014.670	14.113.368	13.151.081

Izvor: autorica prema: DZS, Indeksi uvoznih i izvoznih cijena prema NKD-u, 2009., 2010., 2011., 2012.

Međutim, prethodni podaci su, moglo bi se reći, nedovoljni u usporedbi s uvozom koji je već bio izrazito visok, ali je još i porastao kroz taj promatrani period od 2009. godine do 2012. godine i to čak s 111.751.098.000 kn na 121.504.191.000. Također se u Tablici 1. vidi kako su se količine izvoza u tonama postepeno smanjivale od 2009. godine do 2012. godine pa je tako količina u tonama u 2009. godini iznosila 16.144.697., a u 2012. godini 13.151.081.

Tablica 2: Prikaz podataka uvoza i količine u tonama kroz razdoblje od 2009. godine do 2012. godine

ROBE	2009.	2010.	2011.	2012.
UVOZ- KN	111.751.098.000	110.296.840.000	121.036.155.000	121.504.191.000
KOLIČINA U TONAMA	16.763.439	16.060.479	16.070.867	15.285.766

Izvor: autorica prema: DZS, Indeksi uvoznih i izvoznih cijena prema NKD-u, 2009., 2010.,2011., 2012.

U nastavku rada, analizira se ekonomska politika sa svojim najvažnijim obilježjima, ali i pretpostavkama koje bi mogle značiti njezinu uspješnost, odnosno neuspješnost.

2.2 Tipovi i pretpostavke ekonomske politike

Kako bi se jasnije objasnile ekonomske mjere za rast i punu zaposlenost nužno je prvo bliže pojasniti neke glavne, ali i sporedne ekonomske pojmove. Ekonomska je politika fokusirano usmjeravanje gospodarskih procesa u jednoj zemlji i predstavlja promjenu trenutnog postojećeg stanja prema nekom budućem ciljanom stanju. Nositeljima ekonomske politike se smatraju svi čimbenici koji direktno i indirektno utječu na izbor i ostvarenje ciljeva ekonomske politike, a to su državna tijela, tijela regionalne i lokalne uprave i samouprave, sindikati te političke stranke. Tri pretpostavke uspješne ekonomske politike su realno odabrani ciljevi, odabrani adekvatni instrumenti te poduzeta prava mjera za ostvarenje tih ciljeva (Obadić i Tica, 2016). Definirani ciljevi ekonomske politike su ekonomski rast koji predstavlja povećanje životnog standarda stanovništva, puna zaposlenost koja govori „da svi koji žele i mogu raditi, rade“, ekonomska učinkovitost koja predstavlja maksimalno ispunjenje želja kroz korištenje raspoloživih resursa na adekvatan način, stabilnost cijena, odnosno izbjegavanje inflacije i deflacije. Ekonomska sloboda u svim poslovnim, radničkim i potrošačkim ekonomskim aktivnostima, zatim pravedna raspodjela dohotka i bogatstva, ekonomska stabilnost i sigurnost, uravnoteženje platne bilance kroz međunarodnu trgovinu i financijske transakcije te regionalna ravnoteža koja osigurava visoku kvalitetu života u svim regijama, ističu Obadić i Tica (2016). Nastavno na to, bitno je istaknuti kako se uspješnost ekonomske politike pokazuje i dokazuje putem ostvarivanja određenih makroekonomskih rezultata kao što su zaposlenost, nezaposlenost, inflacija, ravnoteža javnih financija te ravnoteža odnosa s inozemstvom. Iako su ovo pokazatelji uspješnosti ekonomske politike, glavni cilj je standard građana države i uvjeta života. Pri nemogućnosti ostvarenja ovih ciljeva, naglašava Jurčić (2018), politika često daje značaj pozitivnim pokazateljima koji nemaju toliku važnost kao što su deficit, dugovi, kreditni rejtinzi te promjene u uvozu i izvozu (Jurčić, 2018).

Neki od najistaknutijih i, u hrvatskom istraživačkom prostoru, najčešće analiziranih tipova ekonomskih politika su oni tipovi koji su relativno „ekstremni“ po pitanju njihovog značenja, uloge države u gospodarstvu, a nastavno na to, onda i njihovih instrumenata. Tako je, primjerice, moguće razlikovati sljedeće osnovne tipove ekonomskih politika: ekonomska politika pune liberalizacije, ekonomska politika s ciljanom liberalizacijom, ekonomska politika u populističkoj varijanti, zatim skandinavski, odnosno Nordijski model razvoja te Švedski model države blagostanja. Ukratko i u najužem smislu rečeno, ekonomska politika pune liberalizacije je ustvari politika koja kao glavna obilježja ima što niže carine, što slobodnije tržište, ukidanje subvencija, oštru i restriktivnu monetarnu politiku, jaku i uvoznu konkurenciju

te realni tečaj. Ekonomsku politiku u populističkoj varijanti čine karakteristike poput ograničenih ekonomskih učinaka koji su teško spojivi sa strategijom razvoja na duži rok, prisutnost stalnog inflatornog pritiska, oslanjanja na monetarnu ekspanziju, preuzimanje države u ulozi tržišta te tržište kao uloga u potpori pri rastu proizvodnje. Ekonomsku politiku s ciljanom liberalizacijom čine tranzicijske zemlje, odnosno nove članice EU koje se suočavaju s problemima dostizanja ekonomskih i društvenih standarda. Nordijski model blagostanja je najbolji model razvoja za države. Njega čine Norveška, Švedska, Danska, Finska i Island te pridružena autonomna područja. Izvor je inspiracije za mnoge države jer predstavlja kombinaciju relativno slobodne tržišne ekonomije i blagostanja te kombinaciju ekonomskog i socijalnog sustava. Nordijske zemlje su vjerojatno i najbolje vođene zemlje u svijetu, ističu Obadić i Tica, (2016). Posljednji model države blagostanja koji se ovdje spominje je takozvani *Švedski model*, koji se temeljio (i temelji se) na nekoliko obilježja: razvijen sustav društva blagostanja, uspješni odnosi rada i kapitala, vanjska politika temeljena na neutralnosti i aktivnim uključivanjem Švedske u odnose s drugim državama te stil fokusiran na gradnju odluka i donošenja odluka. Ovaj model je dugo vremena uspijevaos osigurati građanima blagostanje, međutim kasnije su nastojali prilagoditi model novim uvjetima te je kao prihvatljivo rješenje prihvaćeno ograničenje državnih rashoda, poreznog sustava, jačanje poduzetništva te važnost djelovanja tržišta i njegovih zakonitosti, ističe Brunsko (1994). Važno je spomenuti i tranziciju, koja predstavlja pojam kojim se opisuju zemlje u tranziciji, odnosno one zemlje koje su u procesu prijelaza iz gospodarstva u tržišno gospodarstvo. Naime, povijesno gledano, tranzicijski val je obuhvatio u isto vrijeme 12 istočnoeuropskih i 15 zemalja bivšeg SSSR-a (Veselica i Vojnić, 2000). Središte procesa tranzicije zapravo leži u dugotrajnoj gospodarskoj krizi te stagnaciji, a kao neke od zajedničkih karakteristika se ističu: nulte i negativne stope ekonomskog rasta, državno negiranje poduzetništva, privatne inicijative, optimalna alokacija resursa te autarkičan razvoj i planska distribucija. Sve ove karakteristike, kako naglašavaju Veselica i Vojnić (2000), postupno su dovele i do višeslojne neravnoteže istočnoeuropskih zemalja. Ova, kako su istaknuli, višeslojna neravnoteža se sastojala od četiri sloja. Prvi sloj se odnosio na neravnotežu između agregatne ponude i potražnje, drugi sloj je predstavljao neravnotežu između djelatnosti, treći sloj je bio sektorska neravnoteža, a posljednji sloj je vanjskotrgovinska neravnoteža. Što se tiče temeljnih faktora tranzicijskih procesa koji su se odvijali u Hrvatskoj, ali i u ostalim tranzicijskim zemljama su bili: pluralizacija vlasništva, razvoj i organizacija tržišta, zatim pluralizacija koja se odnosila na političko ustrojstvo te razvoj ljudskih prava (više o tome u: Gregurek, 2001). Vrlo je važno i spomenuti politički projekt proveden u tranzicijskim zemljama, a to je bila privatizacija. Postojale su četiri faze

privatizacije u Hrvatskoj. Od 1991. do 1994. godine vladali su problemi odnosa između bankarstva i gospodarstva što niti ne čudi zbog samog pitanja vlasništva, ali, razvojno gledajući, zasigurno je posebno ozbiljan problem kada domaće tržište nema dovoljno pristupačnog „zdravog novca“ u optjecaju i uvjete financiranja koji mogu potaknuti uzlet (i oporavak) gospodarstva, zatim od 1994. do 1998. godine je bio usporen gospodarski oporavak budući se to razdoblje naslanja na jedno od, izuzev Domovinskog rata, najproblematičnijih razdoblja hrvatske ekonomske i političke stvarnosti (privatizacija i pretvorba, pokušaj institucionalnog „sređivanja“ i „amortiziranja“ učinaka tranzicije). Nadalje, od 1998. do 2000. godine došlo je do privatizacije banaka, a zatim u 2000.-im godinama dominirali su stečajevi (Gregurek, 2001). Ciljevi spomenute privatizacije bili su, naravno usmjereni na ekonomsku stabilizaciju kroz smanjenje javnog duga, poticanje gospodarskog rasta i razvoja, poduzetništva te brojni drugi, ali je ključna problematika bila sadržana u ispunjavanju, političkoj (ne)zrelosti i institucionalnoj (ne)sređenosti. Posve logično, kako ističe Gregurek (2001) postoje pozitivni i negativni učinci privatizacije u Hrvatskoj. U Tablici 3. prikazani su pozitivni učinci, a u Tablici 4. negativni učinci privatizacije.

Tablica 3. Pozitivni učinci privatizacije

POZITIVNI UČINCI PRIVATIZACIJE
Nominiranje vlasnika
Izravna asignacija gospodarskog rizika
Izravna asignacija formalno-pravne odgovornosti
Formiranje tržišnog makroekonomskog sustava
Normativno usklađenje s europskim standardima i međunarodna usporedivost

Izvor: autorica prema: Gregurek, 2001.

Nastavno na prethodnu tablicu, svakako je bitno naglasiti kako su primarni ciljevi bili pozitivno usmjereni, ali njihovo ostvarivanje bilo je otežano postojećom (i nasljeđenom) ekonomskom

situacijom, političkom nestabilnošću i (tek) uspostavom institucija tržišnog gospodarstva, a što je prikazano i u sljedećoj tablici.

Tablica 4. Negativni učinci privatizacije

NEGATIVNI UČINCI PRIVATIZACIJE
Novi vlasnici bez razvojnog koncepta
Logika „trgovanja“, a ne „proizvodnje“
„Jeftin“ način stjecanja vlasništva smanjuje odgovornost
Nelogičan raspad velikih poslovnih sustava
Nelogična rasprodaja potencijala
Nedostatak transparentne strategije
Povećanje opće i strukturne nezaposlenosti
Nelegalno zapošljavanje
Gubici radnog potencijala
Pogoršana koncepcija gospodarskih aktivnosti

Izvor: autorica prema: Gregurek, 2001.

Nažalost, unatoč smirivanju i stabilizaciji političke situacije u Hrvatskoj i orijentacije ka tržišnim sustavima viših ekonomskih, političkih, društvenih i općih institucionalnih efikasnosti, moglo bi se reći kako je Hrvatska, u ovom slučaju, podbacila. Primjerice, Gregurek (2001) smatra da je više negativnih učinaka nasuprot pozitivnih koji su utjecali na stanje hrvatskog gospodarstva. Tvrdi kako je razlog tome nemogućnost kontrole, iskorištavanje određenih „rupa“ u pravnom smislu te državnog sektoru, ali i izbjegavanje poreza te prisutnost velike nezaposlenosti. Nadovezujući se na prethodno spomenutu tranziciju, kako Veselica i Vojnić ističu (2002), postoji više faktora zašto je Hrvatska zaostajala u razvoju za razliku od drugih tranzicijskih zemlji, a na primjeru Slovenije i Hrvatske se može i dodatno objasniti. Iako su bile dobro pripremljene za tranziciju te su ju započele na koncepcijskim osnovama, ostvarenja

Hrvatske i Slovenije su se značajno razlikovala. Postojale su velike razlike u primjeni koje se nisu odnosile samo na ratno stanje, već i pogreške u vidu same ekonomske politike. Dok je Slovenija stvorila okruženje koje je bilo prihvatljivo od strane međunarodne zajednice, a time i Europske unije, Hrvatska je s druge strane stvorila potpuno suprotno okruženje koje nije bilo prihvatljivo za međunarodnu zajednicu niti Europsku uniju. Prema Veselici i Vojniću (2002), bilo je razvijeno makroekonomsko okruženje puno društvenih devijacija, a posebice zbog degradacije funkcija pravne i socijalne države te ljudskih prava i sloboda.

U nastavku rada analiziraju se temeljni momenti hrvatske gospodarske stvarnosti i pokušava se analizirati utjecaj ekonomske krize te otpornosti na dosadašnje krize.

3. HRVATSKO GOSPODARSTVO I UTJECAJ EKONOMSKE KRIZE

3.1. O hrvatskom gospodarstvu

Kako je već u radu navedeno, cjelovita ekonomska politika se može podijeliti na tri osnovne politike: gospodarsku politiku, politiku javnog sektora i monetarnu politiku. Provođenjem i koordiniranjem ovih politika, nastoje se riješiti društveni problemi te ostvariti glavni gospodarski ciljevi. Nažalost, ne može se reći da su ti ciljevi ostvareni u Hrvatskoj, a ni da postoji osnovna politika koja bi ostvarila te ciljeve u potpunosti (Juričić, 2018). Rezultat prethodnih politika je zapravo gospodarsko stagniranje te sve lošiji položaj u europskoj uniji. Kao glavni uzrok stagnacije gospodarstva se ističe propadanje prerađivačke industrije. Prema Blaževiću (2019) bruto dodana vrijednost po radnika u prerađivačkoj industriji iznosila je oko 21,4 tisuće eura te se, prema tim podacima, Hrvatska nalazila na posljednjem mjestu u usporedbi sa tranzicijskim zemljama, odnosno članicama Europske unije koje su prošle slične povijesne ekonomsko-političko, ali i pravne momente. Također se ističe problem i nerazvijenosti u gospodarstvu koje se vidi kroz manjak politike industrije te politike razvoja novih tehnologija jer ne propada samo gospodarstvo, već i društvo (Juričić, 2018). Industrijska politika je politika razvoja gospodarstva koju Hrvatska, praktički, nikada nije imala u potpunosti ili deklarativno, a manjkom te politike i fiskalna i monetarna politika ne postižu svoje ciljeve u potpunosti. Osnovna strategija za postizanje dugoročnih ciljeva se zato ogleda u ovoj politici jer suvremena industrijska politika ima za cilj promijeniti zaostalu gospodarsku strukturu u suvremenu strukturu koja bi po

jedinici ulaganja proizvodnih faktora stvarala veću dodanu vrijednost. Konkretno rečeno, s većim udjelom elektronike, industrije strojeva, robotike, puno bi manje zaostajala za tranzicijskim zemljama (Blažević, 2019). Nadalje, prema Blaževiću (2021), Republika Hrvatska se ubraja u srednje bogate države, a u gospodarskom smislu u skupine male države te je gospodarstvo Hrvatske malo otvoreno te izuzetno osjetljivo na vanjske poremećaje. Članstvom u Europskoj uniji, omogućila si je pristup unutarnjem tržištu u kojem nema carinskih ograničenja, nema graničnih troškova te joj se povećala tržišna konkurencija, a samim time se poboljšalo i hrvatsko gospodarstvo. Kako bi se povećao rast i razvoj samog gospodarstva Hrvatske važno je usmjeriti međunarodnu ekonomiju na što veći izvoz. Kako bi se postigla korist za hrvatsko gospodarstvo, izvoz mora biti sačinjen od proizvoda s visokom dodanom vrijednošću u odnosu na izvoz sirovina te izvoz proizvoda s malom dodanom vrijednošću. Takav izvoz dovodi do dugoročne konkurentnosti, pune zaposlenosti i općenito pogodnosti za gospodarstvo (Zlatko Turčić, 2015). U trenutku pisanja ovog završnog rada, najveći problem u državi je svakako inflacija, a odmah uz nju dolazi i porast cijena proizvoda, porast cijena energenata, nafte i goriva. Kao jedan od glavnih razloga povećane inflacije smatra se pandemija korona-virusa koja je počela u krajem 2019. i početkom 2020. godine, a traje i dan danas. Također, prema Državnom zavodu za statistiku, u Hrvatskoj je trenutno zabilježena rekordna inflacija od 12,3%. Prema Blaževiću (2021) Hrvatska je nakon prvog vala korona krize prošla bez većih gubitaka radnih mjesta, a zahvaljujući nastavku povoljnih gospodarskih kretanja u 2021. godini, broj nezaposlenih se smanjio. Iako se nezaposlenost smanjila, zbog uvoza stranih sezonskih radnika je i dalje iznad pretpandemijske razine. Trenutno je još uvijek neizvjesna situacija jer ovaj virus još uvijek nije iskorijenjen i ne nazire se kraj pandemije. Nadalje, omjer zaposlenih i radno sposobnog stanovništva je jedan od glavnih pokazatelja zašto je Hrvatska na lošoj poziciji u usporedbi s drugim europskim zemljama. Iako su prisutni pozitivni trendovi, opća razine stope zaposlenosti je i dalje vrlo niska (Blažević, 2021), a prisutne su tako povećane cijene sirovina i energenata čime svjedoči i konstantni rast cijena goriva u Hrvatskoj. Zbog neizvjesnosti i straha, navedeni čimbenici će dodatno i potaknuti pad potrošnje koja je već sad svedena na minimum, odnosno na proizvode nužne za osnovno preživljavanje. Također, uvođenjem eura u 2023. godini će se dodatno potaknuti pitanja kako će se gospodarstvo u Hrvatskoj snaći te hoće li doći do bolje ili lošije situacije za hrvatsko stanovništvo.

3.2. Uzroci i posljedice ekonomske krize u Europi i svijetu

Svjetska financijska kriza počela je u ljeto 2007. godine krizom tržišta nekretnina u SAD-u te je dovela do velikih gubitaka, a od 2008. godine obuhvatila je i odnijela u stečaj ogroman broj poduzeća u realnom sektoru, a najviše u građevinarstvu. Prema profesoru Sveučilišta u Dubrovniku, Đuri Beniću (2012) uzroci i situacije nastajanja krize u Europi su kompleksniji i trajali su postepeno. Također, Beniće (2012) tvrdi kako ova kriza nije nastala 2007. ili 2008. godine, već smatra da je ona stvarana dugi niz godina, može se reći i desetljećima, a prvenstveno zbog velikih promjena u udjelima rada i kapitala te nacionalnom dohotku. Uzrok krize bio je, kako ističe Beniće (2012), nagli pad cijena nekretnina u SAD-u koje su u do tada već bile previsoke, a bile su uzrokovane relativno lakim načinom uzimanja kredita uz početno vrlo niske kamatne stope. Dužnici su bili spriječeni podmiriti svoje obveze preuzete kreditima zbog rasta kamatnih stopa pa je samim tim kriza dobila svjetski i europski oblik. Države poput Njemačke u kojoj se vrši prodaja onih proizvoda i usluga koji idu na kredit, kao što su automobili, je izuzetno opadala, a zalihe su sve više i više rasle. Da bi se reducirao takav utjecaj, američka središnja banka, a potom i Europska te i mnoge druge već su smanjile kamatnu stopu na 3,25%. Jurčić (2011) naglašava kako se ova kriza ujedno smatra i krizom neoliberalističkog sustava koja kao primarni cilj stavlja ekonomsku efikasnost, profit i zaštitu kapitala pritom zapostavljajući socijalnu pravednost i solidarnost kao temeljne stavke održivosti i razvitka (Jurčić, 2011). Prema Jurčiću (2009) do ovako velikih kriza zapravo dolazi zbog manjka prirodnih resursa, energije te drugih prirodnih katastrofa na koje se ne može utjecati. Time rečeno, ova se kriza nije morala dogoditi. Energije je bilo dovoljno, nije se dogodila prirodna katastrofa dugoročnih posljedica te proizvodni resursi zbog tehnološkog napretka nisu bili ograničenije za razvitak. Jurčić zanimljivo naglašava (2009) kako su ljudi proizveli krizu svojim sebičnim i neracionalnim ponašanjem. Nadalje, ističe kako ju je proizvela i nejednakost u društvu jer se povećavala kako globalno, tako i svjetskoj razini. Hrvatska je za razliku od ovih zemalja, dugo godina ostala u gospodarskoj i ekonomskoj krizi. Nažalost, trenutni porast cijena roba i usluga za osobnu potrošnju kao i porast BDP-a i inflacije nagovješćuju još gore stanje za hrvatsko gospodarstvo.

Posljedice ekonomske krize prelele su se na svijet, prvotno na Europu i Aziju. Europski i Azijski ulagači su izgubili svoje uloge zbog kraha američkog financijskog tržišta, a izvoznici su zbog smanjenja američke potražnje i uvoza ostali na gubitku te se zbog smanjenog uvoza, smanjila i proizvodnja. Osim financijske krize, važno je spomenuti i ljudsku krizu. Ljudi su svu svoju ušteđevinu ulagali u vrijednosne papire, a kada se dogodio slom tržišta, masovno su gubili svoje

štednje. Zbog manjka potražnje, gubili su i poslove, a taj proces je pogodio milijune ljudi diljem svijeta (Jurčić, 2009). Posljedice su se osjetile i u Hrvatskoj putem inozemnih investicija koje su rasle od 2000. godine pa sve do 2008. godine kada je kriza dostigla vrhunac. Tako, primjerice, Benić (2012) kaže da „s druge strane, prema teoriji očekivanja, potrošnja može rasti ili padati i ako se tekući dohodak ne smanjuje. Razlog tomu su očekivanja o budućnosti. Tako optimistično gledanje na budućnost može voditi većoj potrošnji, dok u situaciji kad stanovništvo gleda na budućnost s pesimizmom dolazi do smanjenja potrošnje što je slučaj u Hrvatskoj. Posljednjih godina potrošnja se smanjuje iz navedenoga razloga, ali i zbog povećanja nezaposlenosti“ (Đuro Benić, 2012). Na pitanje što je zapravo posljedica lošeg gospodarskog stanja u Hrvatskoj, može se slobodno reći posljedica svega što se događalo od 1991. godina do danas. Kako je već ranije u radu naglašeno, dobro je ponoviti temeljne uzroke nestabilnosti hrvatskog gospodarstva. Tako, primjerice, Benić (2012) tvrdi da je razlog tome sve ono što se događalo i što se događa zadnjih dvadeset i više godina, od stvaranja Hrvatske države te rata koji se dogodio u periodu od 1991. do 1995. godine, zatim neodgovarajućega modela privatizacije, do osnivanja modela u kojemu su uslužne djelatnosti, ponajviše trgovina, postale aktualne i gdje su se „mladi hrvatski poduzetnici“ pokušavali obogatiti tako što su prodavali drugorazrednu robu iz inozemstva po prvorazrednim cijenama, a da pritom nisu ulagali u proizvodnju (bez koje nije moguće postići ekonomski razvoj). Prema svim podacima i informacijama, Hrvatsko stanovništvo živi puno gore nego što je živjelo prije Domovinskog rata i to sa znatno lošijim gospodarstvom. Dolazi se do pitanja što se dogodilo s industrijskom proizvodnjom koja je nekad davno smatrana ponosom i dikom hrvatskoga gospodarstva? Uslužne djelatnosti te financije su pokušavale uzdići gospodarstvo na veći nivo, ali industrija, pogotovo poljoprivredna djelatnost, nisu uspjele pratiti taj tempo, ističe znakovito Benić (2012). Na koji je način moguće izaći iz ekonomske krize i ojačati otpornost na krize, pokušat će se odgovoriti u sljedećem poglavlju.

3.4. Načini za izlazak Hrvatske iz ekonomske krize

Nastavno na prethodno, može se postaviti temeljno ekonomsko pitanje koje, zasigurno, intrigira gotovo sve ekonomiste svijeta: „Kako izaći iz recesije?“ Smatralo se da će ulaskom u Europsku uniju Hrvatska izaći iz dugoročne gospodarske krize, ali to se nije dogodilo, barem ne u očekivanom roku. Prema statističkim podacima za 2011. godinu hrvatski BDP po stanovniku bio je

na razini 61% prosjeka 27 država članica Europske unije. Iza Hrvatske su samo Latvija, Rumunjska i Bugarska. Benić (2012) smatra da treba provjeriti realni tečaj kune te visoku državnu potrošnju, pokušati riješiti problem koji se odnosi na visoke nelikvidnosti koja je dosegla 42 milijarde kuna što uključuje i dug građana od 13,1 milijardi kuna, dok čak 23% poduzeća ne plaća svoje obveze (Benić, 2012). U 2014. godini uspostavljen je pozitivan saldo tekućeg računa platne bilance i rastom BDP-a, ali se to više smatra posljedicom smanjenja potrošnje te samim time i uvoza, nego stvarnog povećanja izvoza (Blažević, 2015). Unatoč, na prvi pogled, trenutno lošoj gospodarskoj situaciji, Hrvatska nije u tako lošoj poziciji da ne može provesti alternativnu ekonomsku politiku koja bi dovela do rasta proizvodnje, zaposlenosti, izvoza te smanjenja javnog duga i proračunskog deficita. Postoje razne činjenice koje objašnjavaju kako situacija u Hrvatskoj i nije tako loša, kao što su, primjerice, činjenice da je javni dug još uvijek nizak (oko 60% BDP-a) čime je vidljiva mogućnost investiranja u zaustavljanje krize te poticanje rasta gospodarstva. Zatim, činjenica da je kriza dovela do smanjenja potrošnje i uvoza, zbog čega Hrvatska ima uravnotežen tekući račun platne bilance. Ograničenja resursa ne postoje, a domaći resursi nisu u potpunosti iskorišteni. Također, ukupna potrošnja hrvatskog stanovništva se nalazi među najnižim u Europi (uz Rumunjsku i Bugarsku) te kao posljednju činjenicu može se navesti potencijal u velikom broju nezaposlenih koji bi povećali proizvodnju (Jurčić, 2013). Ono što svakako treba učiniti je smanjiti visoke kamatne stope, što se može učiniti tako što će se provesti neinflatorna emisija novca, zatim poticati ulaganja u domaću proizvodnju i izvoz što se provodi mjerama fiskalne i monetarne politike, a posebice tim mjerama omogućiti selektivno investiranje u proizvodnju, preciznije industriju te poljoprivredu jer su izuzetno pale u odnosu na stanje prije rata, odnosno prije osamostaljenja Hrvatske te i dalje stvoriti uvjete za poticaj poduzetništva (Benić, 2012). Prema Jurčiću (2011), dugoročno rješenje hrvatske, svjetske i europske krize se nalazi u razvoju procesa novog sustava koji će biti sačinjen od svih promjena ostvarenih u tehnologiji, ekonomiji, financijama te društvenim odnosima sa jasno definiranim ciljevima stvaranja ekonomsko efikasnog i socijalno odgovornog sustava koji će voditi uvjetima za gospodarski dugoročnu i socijalnu stabilnost.

Od iznimne je važnosti otkriti pravu dijagnozu i rješenje za krizu u kojoj se nalazi Hrvatska. Kao jedan od važnijih, ako ne i najvažnijih ekonomista, Keynes, odabire efektivnu potražnju kao osnovnu varijablu koja služi upravljanju krizom, jer se nedostatak efektivne potražnje smatra jednim od bitnijih uzroka krize, a država posjeduje instrumente za primjenu regulacijskog mehanizma za ostvarenje opće ekonomske ravnoteže. Vlada se stoga ne bi trebala baviti pitanjima na mikrorazini, nego na makro razini te zajedno sa središnjom bankom pratiti agregatnu

ponudu i agregatnu potražnju, ali i napraviti dovoljno mjesta za slobodno djelovanje ponude i potražnje. Ta se opća makroekonomska ravnoteža može postići i održavati u kratkom roku na razini ispod pune zaposlenosti. Kako bi se što više poticala zaposlenost i ekonomski rast, prvenstveno se mora utvrditi da je dijagnoza recesijskog jaza i deficita na tekućem računu konfliktan cilj za ekonomsku politiku. Zbog toga ekspanzivna monetarna i fiskalna politika nisu optimalne jer se povećanjem potražnje povećava i deficit. To također smanjuje novčanu ponudu, a što pogoršava samim time i zapošljavanje i dohodak. S obzirom da ne postoji stabilna unutrašnja ravnoteža uz visoku vanjsku neravnotežu, potrebno je usmjeriti ekonomsku politiku da svim mjerama stimulira izvoz, odnosno deprecirati kunu, povećati konkurentnost, stvoriti uvjete za dugoročno pozitivan tekući račun platne bilance te tako utjecati na veću iskorištenost industrijskih i uslužnih kapaciteta koji su okrenuti puno više izvozu.. Sve navedeno treba oživiti ekonomski rast i potrošnju te maknuti pad potrošnje kao osnovnog generatora krize (Blažević, 2015). U svemu tome, koliko je moguće govoriti o razvoju u situaciji ipak, još uvijek prisutnog takozvanog „atipičnog modela“ ekonomskog razvoja, pokušat će se objasniti u nastavku.

3.5. Razvitak Hrvatske u uvjetima neravnoteže, atipični ekonomski model

Uspostavljanje unutrašnje i vanjske ravnoteže te postizanje optimalne ekonomske ravnoteže je moguće postići putem instrumenata fiskalne i monetarne politike kao i reguliranjem deviznog tečaja te korištenjem direktnih kontrola. Prema Blaževiću (2015) glavna neravnoteža u ekonomiji i društvu povezana je za gospodarske aktivnosti, odnosno tok relacije proizvodnje i potrošnje. Ako se ekonomska neravnoteža uspostavlja na relaciji agregatne ponude i potražnje, štednje i investicija, poreza i javne potrošnje, ukupne cijene faktora proizvodnje i BDP-a, ponude i potražnje za novcem te (ne)ravnoteži bilance plaćanja između salda vanjskotrgovinske bilance i neto izvoza kapitala, znači da je zapostavljena globalna i resursna ravnoteža u prirodi. Unutrašnja ravnoteža kao glavne dijelove ima punu zaposlenost te nisku stopu inflacije. S obzirom da nema jasno definiranog stava o tome koliko iznosi puna zaposlenost, smatra se da nezaposlenost od 5 posto znači ustvari punu zaposlenost, odnosno prirodna stopa nezaposlenosti koja je usko povezana s takozvanom *Phillipsovom krivuljom* (Blanchard, 2011; Babić, 2001). *Phillipsova krivulja* može poslužiti kao izbor željene inflacije i nezaposlenosti, a time što mjere fiskalne i monetarne politike utječu na promjene agregatne potražnje, razlog su i kretanja gospodarstva po *Phillipsovoj krivulji*, potvrđuje Benić (2014.). Kako su inflacija i nezaposlenost u

obrnuto proporcionalnom odnosu, niska nezaposlenost tako dovodi do visoke inflacije, a stabilna cijena, odnosno niska inflacija tako ostvaruje visoku nezaposlenost. Prirodna stopa nezaposlenosti je ona stopa nezaposlenosti koja je nužna kako bi se stope inflacije održale konstantnim. Također se naziva još i stopom nezaposlenosti koja ne povećava inflaciju (Blažević, 2015).

Vanjska ravnoteža je usko povezana s ravnotežom u bilanci plaćanja, odnosno, objašnjava da su potraživanja od inozemstva jednaka dugovanjima inozemstvu. Uvjet ravnoteže platne bilance kaže da je ravnoteža obvezna zadovoljavati relaciju tako da saldo vanjskotrgovinske bilance odgovara saldu neto izvoza kapitala. Blažević (2015) ističe kako se za postizanje optimalne ekonomske ravnoteže ne smije gledati samo ravnoteža roba i usluga na unutrašnjem tržištu ili uvjet te ravnoteže gdje investicije trebaju biti jednake štednji, o čemu govori IS krivulja. Nije dovoljno također niti pratiti samo ravnotežu novca na unutrašnjem tržištu, gdje novčana potražnja mora odgovarati ponudi ($L=M$), a to pokazuje LM krivulja. Zato se kao nedostatkom ovog IS-LM modela smatra to što gleda gospodarstvo kao zatvoreni sistem robe i novca, neuzimajući u obzir odnose s inozemstvom (Blažević, 2015). Hrvatska, odnosno njena ekonomija je izložene negativnim čimbenicima uslijed liberalizacijskih tokova roba, kapitala i radne snage pa se zbog tih navedenih razloga mora štititi mjerama za učinkovitu zaštitu. To se posebice odnosi na špekulativni kapital koji izrazito može poremetiti tečaj domaće valute ili prouzročiti krize na tržištima, pogotovo financijskim. U Hrvatskoj se provodi *Laizess faire* politika još od ranih 90-ih godina 20. stoljeća pa sve do danas na mikro razini i „ad hoc“ intervencionizam na makro razini, a sve u svrhu inozemnog ili domaćeg kapitala (Blažević, 2015). *Laizess faire* predstavlja francuski izraz čiji je prijevod pustiti da se radi i da sve ide svojim tokom. Ova politika govori o nesmetanom poslovanju države prema svojim interesima i željama te eliminiranje svakog uplitanja države u gospodarskom životu. Stabilnost cijena, odnosno borba protiv inflacije, prema Zakonu o HNB, prihvaćena je kao cilj s najvišim prioritetom kojeg je monetarna politika dužna štititi svim svojim raspoloživim sredstvima. Inflacija se koristi kao glavna odrednica kada je u pitanju kratkoročno žrtvovanje svih ostalih ciljeva ekonomske politike, odnosno žrtvovanje pune zaposlenosti, ekonomskog rasta, povećanja izvoza te smanjenja vanjskog duga (Blažević, 2015). Do trenutne promjene javnog duga dolazi prilikom razlike između kamatne stope koja se plaća na javni dug te nižih stopa ekonomskog rasta. Ročna struktura smatra se jednom od pozitivnijih tvrdnjama vezanih za javni dug Hrvatske iz razloga što kratkoročni javni dug ima manji udio od 10 posto, a dospijeće prosječnog javnog duga je otprilike ispod 5 godina. Kao jedna od najvećih mana javnog duga smatra se njegova valutna struktura

gdje je 78,5 posto tog duga u inozemnoj valuti. To pokriva središnja banka dugotrajnom stabilnošću tečaja kune. Takva visoka razina javnog duga predstavlja veliki teret u ekonomiji jer se ne stimulira izvoz, već se potiče uvoz što dovodi do vanjskotrgovinske neravnoteže, a pritom se i smanjuju investicije te doprinosi države ekonomskom rastu (Blažević, 2015). Osnovni ekonomski model koji je utvrđen u keynesijanskoj teoriji koja kaže kako fiskalna politika mora biti fokusirana na apsorpciju, dok monetarna politika treba biti fokusirana samo na utvrđivanje valutnog tečaja. Keynes je svoju teoriju osnovao na konkretnoj analizi svoga vremena te je istaknuo važnost kratkoročnih rješenja, krizno-deflatornih stanja te ulogu kratkoročnih očekivanja u stabilizaciji privrede. Njegov stav se veže uz to da će promjene dugoročnih i kratkoročnih očekivanja proizvesti veliki utjecaj na proizvodnju i zaposlenost tijekom dugoročnog vremenskog perioda (Medić, 1993). Također treba napomenuti i reprogramiranje dugova koji utječe na rast ne samo potražnje, već i potrošnje. „Apsorpcija i tečajna politika morale bi biti usmjerene na ostvarivanje tzv. interne i eksterne makroekonomske ravnoteže. To znači da je realna deprecijacija (ne i devalvacija) neophodna kao sredstvo preusmjerenja resursa između dva osnovna sektora ekonomije: sektor međunarodno „utrživih dobara“, i sektora „neutrživih dobara“. Ona omogućava da ne dođe do smanjivanja zaposlenosti i agregatne proizvodnje, dok je istovremeno disapsorpcija, odnosno smanjivanje apsorpcije, usmjerena na poboljšanje salda tekućeg dijela platne bilance. Redukcija apsorpcije moguća je postupnim smanjivanjem realne potrošnje te ona predstavlja ustvari socijalni trošak“ (Radošević, 2012). Prema Jurčiću (2010), najvjerodostojniji opis hrvatskog gospodarstva kao „atipičnog modela gospodarenja“, koji uzrokuje potrošnju, uvoz, zaduženje i trgovinu. Kako bi se izašlo iz trenutne gospodarske situacije, ovaj model treba prerasti u takozvani „tipični model gospodarenja“ koji potiče zaposlenost, investicije, proizvodnju te izvoz. Promjena modela ustvari znači promjena ciljeva ekonomske politike. Kao glavni cilj se ističe stopa gospodarskog rasta koja mora biti dugoročna i održiva. Atipičnost modela se ogleda i kroz zamjenu ciljeva i instrumenata. Jurčić (2010) kaže kako su „instrumenti su postali ciljevi (ciljevi su postali stabilan tečaj i nulti deficit, iako su to najjači instrumenti ekonomske politike kojima se utječe na konkurentnost i rast gospodarstva i na promjenu njegove strukture)“. U nastavku rada, analizira se pojam ekonomski rast i kako ga uopće ostvariti.

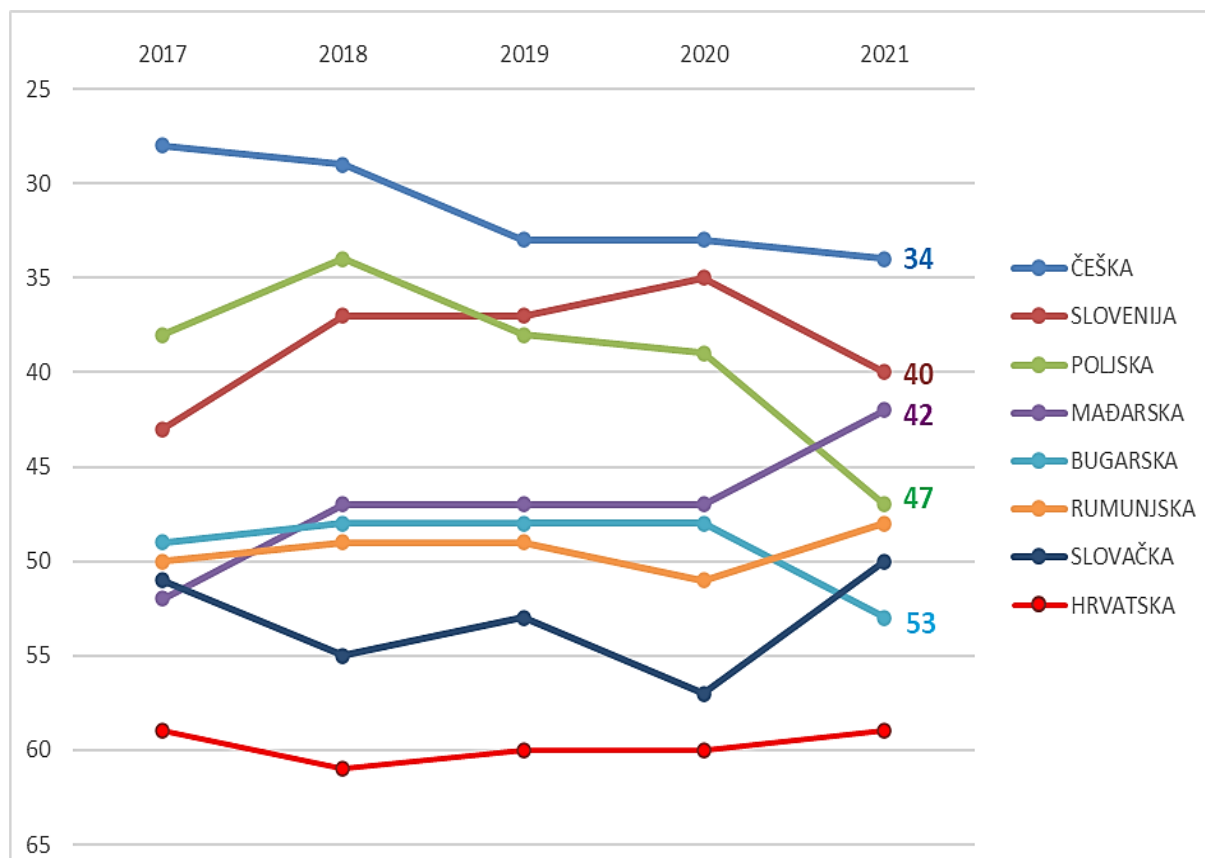
4. EKONOMSKI RAST

4.2. Utjecaj konkurentnosti na ekonomski rast

U najširem mogućem smislu, može se reći kako ekonomski rast predstavlja povećanje vrijednosti roba i usluga u ekonomiji, odnosno ukupnog outputa u gospodarstvu neke zemlje. Čimbenici koji utječu na ekonomski rast su povećanje radne snage iliti radno sposobnog stanovništva, tehnologije, dobara i kapitala. Mjeri se kvocijentom bruto domaćeg proizvoda i broja stanovnika, a izražava se kao BDP per capita ili po osobi. Konkurentnost se opisuje kao sposobnost ostanka na postojećem te mogućnost osvajanja novog tržišta. Treba razlikovati konkurentnost na mikrorazini i makrorazini. Na mikrorazini konkurentnost predstavlja određenu dinamiku tržišnog udjela te pozicioniranje na skali kvalitete. Dok je na makrorazini konkurentnost puno veći pojam koji predstavlja osim kvalitete i rast te produktivnost. U aspektima globalnog gospodarstva smatra se da se konkurentnost može najbolje postići klsterskom politikom (Šokčević, Šlogar, Rudančić, no date). „Klaster prikazuje prostor povezanih, međuzavisnih poduzeća koja utječu u nekom mjestu te su u istom trenutku povezana s istraživačkim, obrazovnim institucijama, ali i institucijama na svim razinama državne vlasti radi stvaranja nove proizvodnje“ (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d). Klasteri kako povećavaju konkurentnost industrija, također doprinose rastu zaposlenosti i proizvodnji. Razina konkurentnosti objašnjava koliki je potencijal moguć kako bi se ostvario dugoročni gospodarski, ali i ekonomski rast. Važni pokazatelji konkurentnosti određenog gospodarstva su troškovna, cjenovna i tehničko-tehnološka konkurentnost. Troškovna i cjenovna konkurentnost prikazuju ulazne troškove proizvodnje, zatim poreznog opterećenja poslovanja te poslovnog okruženja. Tehničko-tehnološka konkurentnost prikazuje razinu progressa vlastite ili uvezene tehnologije, a utvrđuje se na osnovama inovacija i znanja (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d). Kako je prethodno navedeno, konkurentnost se definira kao sposobnost ostanka na postojećem, ali i osvajanje drugog tržišta. Prema najnovijim podacima s Instituta za razvoj poslovnog upravljanja (IMD) za 2022. godinu, Hrvatska je ostvarila pomak za čak 13 mjesta u odnosu na prethodnu godinu. Dakle, zauzela je 46. mjesto. Time je vidljivo kako je ostvarila poboljšanja u vidu efikasnosti javnog, ali i poslovnog sektora. Ovi podaci su samo još jedan dokaz kako se Hrvatska dobro nosila s nepovoljnim uvjetima, počevši od pandemije korona-virusa pa sve do potresa koji su ju zadesili. Na Slici 1. prikazana je konkurentnost zemalja kroz period od 2017. do 2021. godine. Promatrane su 8 zemalja: Hrvatska, Češka, Slovenija, Poljska, Mađarska, Bugarska, Rumunjska te Slovačka kroz te četiri

godine. S ovim podacima će se dokazati koliko je Hrvatska uznapredovala u samo jednoj godini.

Slika 2. Konkurentnost zemalja

Izvor: autorica preuzela gotovo grafičko rješenje iz: Nacionalno vijeće za konkurentnost, 2021.

Iz ovog grafikona je vidljivo da se Republika Hrvatska u razdoblju od 2017. godine do 2021. godine na globalnoj konkurentnosti kreće između 59. i 61. mjesta, što znači da je Hrvatska u tom periodu stagnirala. Dakle, kako je ranije navedeno, u jednoj godini se pomakla za čak 13 mjesta što je izuzetan rezultat. Što se tiče konkurentnosti na globalnoj razini, prvo je mjesto zauzela Švicarska, drugo mjesto Švedska, a za njima slijede Danska, Nizozemska, Singapur, Norveška, Hong Kong, Tajvan, Ujedinjeni Arapski Emirati te Sjedinjene Američke Države. Prvo mjesto ove godine, točnije 2022. godine drži Danska koja je isto tako pokazala veliki napredak. Prema Nacionalnom vijeću za konkurentnost, indikatori koji poboljšavaju Hrvatsku konkurentnost su gospodarski rezultati, efikasnost javnog i poslovnog sektora te infrastruktura.

Prema Svjetskom centru za konkurentnost, gospodarstva u Europi su pokazala kako kroz razdoblje pandemije u kojoj se svijet našao, ostala su na dobrim vodećim pozicijama zbog dobrog ulaganja u inovacije i provođenja raznih aktivnosti i politika. Stručnjaci ovog centra smatraju da gospodarstva koja nisu bila fokusirana na ove aktivnosti, nisu dobro podnijela krizu koju je pandemija donijela.

4.3. Utjecaj inovacija na ekonomski rast

Inovacije su uvijek bile pokretač razvoja, a danas je postizanje konkurentnosti bez njih gotovo nemoguće. Za inovacije postoje razne definicije, a najčešće korištena je da su inovacije novine, odnosno procesi svake kreativnosti koji na kraju daju novi produkt. Na inovacije je osobito utjecao poznati ekonomist te jedan od profesora na sveučilištu *Harvard*, *Joseph Alois Schumpeter*. Prema njemu, inovacije su definirane kao dinamični sustav u kojem se stare tehnologije zamjenjuju novim tehnologijama, a taj sustav je nazvao „kreativna destrukcija“. Inovacije je svrstao u pet kategorija, odnosno tipova inovacija: stvaranje novog proizvoda ili produkta, stvaranje novog izvora ponude, stvaranje novog tržišta, stvaranje novog procesa metode proizvodnje te novih industrija u gospodarstvu iliti grana u gospodarstvu kao što je monopol. Inovacije su svakako jedan od važnijih odrednica gospodarskog rasta i razvoja te se promatra s mikroekonomskog i makroekonomskog aspekta. S mikroekonomskog aspekta se definira kao proces koji povećava dodatnu vrijednost poduzeća, a koji se ostvaruje kroz povećanja prodaje ili putem reduciranja troškova, dok se s makroekonomskog aspekta gleda kao rezultat primjene inovacija u poduzećima, (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d). Kako ističe Radas (2001), konkurentnost neke zemlje počiva na sposobnosti njene industrije da uvodi inovacije. To se ponajviše odnosi na nove industrije, nove proizvode i usluge, proizvodne procese, nove marketinške metode te modele upravljanja. Uspješne inovacije predstavljaju izvor konkurentske prednosti na tržištu, kako domaćem tako i svjetskom te jednom kada tvrtke dosegnu konkurentsku prednost kroz inovacije, prisiljene su konstantno poboljšavati svoje proizvode i usluge kako tu svoju prednost i održale. Konkurencija će prestići svaku tvrtku koja prestane inovirati (Radas, 2001). Inovacije su neophodne i za uspješnost tvrtki jer skoro svaka uspješna multinacionalna kompanija kao svoj glavni cilj ističe povećanje broja svojih novih proizvoda te profita od tih novih proizvoda (Radas, 2001). Neizvjesno globalno okruženje sve više utječe na gospodarstva diljem svijeta, suočavajući ih s novim izazovima pa tako i sa sve većom potrebom za inovacijama koje su trenutno obavezne za održivi rast i razvoj gospodarstva

(Pavlišić, 2016). Prema državnom zavodu za statistiku, u Tablici 5. su prikazana poduzeća prema vrsti inovacije, djelatnosti i veličini u razdoblju od 2018. do 2020. godine u Hrvatskoj. Promatrana su proizvodna poduzeća, uslužna poduzeća, mala poduzeća, srednje velika poduzeća te velika poduzeća kao i postotak ukupnih inovatora, inovatora proizvoda te inovatora procesa.

Tablica 5. Poduzeća prema vrsti inovacije, djelatnosti i veličini u razdoblju od 2018. do 2020. godine

	UKUPNO	INOVATORI UKUPNO, %	INOVATORI PROIZVODA	INOVATORI PROCESA
UKUPNO	11 984	49,5	5,5	17,2
PROIZVODNA PODUZEĆA	4048	53,9	6,2	18,6
USLUŽNA P.	7336	47,1	5,2	16,4
MALA P.	9534	46,6	5,3	16,2
SREDNJE VELIKA P.	1541	61,3	6,8	22,1
VELIKA P.	310	79,4	5,2	23,2

Izvor: izrada autora prema: DZS, Inovacije u poduzećima u razdoblju od 2018. do 2020. godine, 2022.

Prikazani podaci su rezultat istraživanja o inovacijskim aktivnostima na uzorku od 4500 poduzeća. Inovativno je bilo 46,6% malih poduzeća, 61,3% srednje velikih te 79,4% velikih poduzeća. Proizvodna poduzeća su vodila u inovacijskim aktivnostima, s udjelom od 53,9%, dok je 47,1% uslužnih poduzeća bilo inovativno.

Postoji mnoštvo razloga zbog kojih se poduzeća ne žele odlučiti na određene inovacijske aktivnosti. Važno je spomenuti čimbenike koji su utjecali, točnije, otežali donošenje odluka poduzeća o pokretanju inovacijskih aktivnosti ili njihovu provedbu. Oni su prikazani u Tablici 6.

Tablica 6. Čimbenici koji su otežali donošenje odluka poduzeća o pokretanju inovacijskih aktivnosti ili njihovu provedbu

ČIMBENIK VELIKA VAŽNOST	%svih poduzeća
PREVISOKI TROŠKOVI	24,0
MANJAK VLASTITIH SREDSTVA ZA INOVACIJE	20,1
MANJAK KVALIFICIRANIH ZAPOSLENIKA UNUTAR PODUZEĆA	17,3
TEŠKOĆE U DOBIVANJU DRŽAVNE POTPORE ILI SUBVENCIJA	15,8
DRUKČIJI PRIORITETI UNUTAR PODUZEĆA	15,2
MANJAK SREDSTAVA U OBLIKU KREDITA ILI VLASTITOG KAPITALA	14,1
JAKA KONKURENCIJA NA TRŽIŠTU	12,2
NEIZVJESNA POTRAŽNJA NA TRŽIŠTU ZA INOVATIVNIM IDEJAMA	10,2
MANJAK PARTNERA ZA SURADNJU	8,7
MANJAK PRISTUPA VANJSKOM ZNANJU	7,3

Izvor: izrada autora prema: DZS, Inovacije u poduzećima u razdoblju od 2018. do 2020. godine, 2022.

Prema Tablici 6. je vidljivo kako su se istakla dva najvažnija čimbenika koja su otežala donošenje odluka poduzećima o pokretanju vlastitih inovacija, a to su previsoki troškovi te

manjak vlastitih sredstva za inovacije. Previsoki troškovi čine 24,0% svih poduzeća, a manjak vlastitih sredstva za inovacije čini 20,1% svih poduzeća.

Na razini poduzeća inovacije se mogu definirati u obliku ostvarenih prihoda od novih proizvoda, razine izdataka za istraživanje, zadovoljstva kupaca i zaposlenika te rezultata prodaje od prošlih inovacija (Pavlišić, 2016). Kada se gleda kroz razinu gospodarstva, BDP mjeri agregatnu vrijednost koju su postigla sva poduzeća u državi, a gospodarski rast predstavlja trend kontinuiranog rasta BDP-a po glavi stanovnika. „Može se slobodno reći da su inovacije jedan od važnijih čimbenika koji utječu na rast BDP-a. Inovacija je svuda oko nas i nije fokusirana strogo prema novim proizvodima, odnosno njihovom stvaranju. Misli se i na stvaranje novih marketinških procesa, društvenih noviteta koji će pridonijeti i vladi i tržištu. Jedan od novijih primjera važnosti inovacija je dogovor između država članica EU da investiraju u pametne načine poticanja inovativnosti i održive baze znanja. Ta odluka je u glavnom planu EU-a kako bi se stvorila nova radna mjesta i poticao rast, a nazvan je „Europa 2020“ (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d)“. Više o samim mogućnostima poticanja inovativnosti u gospodarstvu bit će riječi u sljedećem potpoglavlju.

4.4. Programi i strategije za poticanje inovativnosti i povećanje konkurentnosti u RH

Na snazi su bila određena dva programa koja su se provodila u razdoblju od 2014. do 2020. godine kako bi se situacija u hrvatskom gospodarstvu okrenula ka boljem smjeru te kako bi se potakla inovativnost i konkurentnost. Prvi program je „Nacionalna strategija poticanja inovacija RH.“ „Nositelj projekta je Ministarstvo gospodarstva, a glavni partner na projektu Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Projekt se proveo uz savjetodavnu potporu Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj (OECD), a uključio je sve sudionike koji sudjeluju u definiranju i provođenju inovacijske strategije: državna tijela, znanstvene organizacije, predstavnike gospodarstva i regionalnog razvoja . Dugoročan i krajnji cilj projekta je definiranje nacionalnoga inovacijskog sustava s ulogama ključnih sudionika i glavnim aspektima razvoja i provođenja inovacijske politike u od 2014. do 2020. uz naglasak na povezanost i potporu inovacija razvoju i rastu ključnih gospodarskih sektora“ (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d).

Drugi program je nazvan „Operativni program Konkurentnost i kohezija“. U tom programu se temeljito objašnjava te definira tema vezana za mjere i aktivnosti te provođenje i korištenje ESI fondova. „Ukupna alokacija sredstava EU-a za OPKK iznosi 6,881 milijardi eura, od čega je

više od 2,7 milijardi eura dodijeljeno je u pet prioriteta vezanih uz konkurentnost: istraživanje i inovacije, informacijske i telekomunikacijske tehnologije, razvoj malih i srednjih poduzeća, nisko-ugljično gospodarstvo te obrazovanje. Više od 45 posto ukupne alokacije Europskoga fonda za regionalni razvoj bit će iskorišteno za potporu malim i srednjim poduzećima, istraživanje i 22 inovacije s ciljem poboljšanje kapaciteta istraživačkih organizacija za provedbu vrhunskih istraživanja za daljnji prijenos znanja i vještina koji mogu u značajnoj mjeri pridonijeti društvenome i gospodarskome razvoju“ (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d). Unapređenje konkurentnosti i inovativnosti u Hrvatskoj je vrlo važno za rast gospodarstva, stoga bi Vlada Republike Hrvatske trebala kao osnovni fokus makroekonomskih aktivnosti staviti na dizajniranje monetarne i fiskalne politike, o kojima se spominje na početku ovoga završnog rada jer one mogu omogućiti stabilan i dugoročni gospodarski rast i razvoj (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d). Jasan i definiran porezni zakon kojima se potiče razvoj određenih industrija te tečaj koji potiče poduzetništvo su važni elementi za razvoj i rast gospodarstva jer bi ovakav porezni zakon zapravo zainteresirao još više inozemnih ulagača, a realni tečaj bi svakako pospješio konkurentnost izvoznih poduzeća. Svakako se dugoročni gospodarski rast i razvoj smatraju glavnim ciljem kojemu gospodarstvo teži, međutim, Hrvatska izuzetno dugo ne može pronaći politiku koja bi postigla takve ciljeve i približila se razvijenim, zapadnim zemljama koje imaju takav tip gospodarstva (Šokčević, Šlogar, Rudančić, n.d). Može se zaključiti da za povećanje inovativnosti i konkurentnosti te ubrzani rast BDP-a se moraju povećati strana ulaganja jer ona pridonose inovativnijoj te tehnološki naprednijoj konturi gospodarstva te također povećati ulaganja u ljudski kapital jer ona pridonose jačoj konkurentnosti Hrvatske, ali i hrvatskoga gospodarstva.

4.5. Globalizacija i njen utjecaj na ekonomiju

Kako su u ovom radu navedeni čimbenici kao što inovacije, konkurentnost, određene ekonomske politike koje utječu na rast i punu zaposlenost, svakako je nužno istaknuti i važnost globalizacije te njen utjecaj na sam razvoj gospodarstva. Pojam globalizacije potječe od riječi „global“, što znači u prijevodu znači ukupnost, pa je tako globalizam segment gledanja događanja u globalu (Lončar, 2005). Teoriju globalizacije je osmislio Ronald Robertson te je njome opisivao pojave i termine koji su imali svjetsko značenje. Osim Robertsona, od velikog je značaja i Ulrich Beck koji je pisao o osam tipova globalizacije: gospodarski tip, tehnološki tip, univer-

zalne vrijednosti, globalna kulturna industrija, policentrična svjetska politika, svjetsko osiromašenje, globalno razaranje i uništavanje čovjekova okoliša te transkulturalni konflikt (Lončar, 2005). Pri spomenu nastanka globalizacije, od velike je važnosti spomenuti „GATT“ (engl. *General Agreement on Tariffs and Trade*) koji je osnovan 1974. godine, a njime su se smanjile carine između zemalja što je pridonijelo jačem trgovinskom i međunarodnom odnosu. GATT je utemeljen na tri načela: načelo reciprocnosti, liberalizacije i nediskriminacije. 1994. godine je GATT preimenovan u „WTO“ (engl. *World Trade Organization*), a već 1995. godine je počeo djelovati te je brojao 134 države članica (Lončar, 2005). Uzroci globalizacije svakako su i ubrzani rast tehnologije, znanosti, troškovi transporta, razvoj informacijskih tehnologija te mnogi drugi. Globalizacija se može definirati na brojne načine, a kao jedan od najčešćih se uzima definicija da je ona skup procesa nastalih uslijed svjetskog razvoja koje je usko povezano s tehnološkim napretkom i međusobnoj povezanosti na ekonomskoj i informatičkoj razini. Baš zahvaljujući globalizaciji i postoje sve intenzivniji odnosi između država te ljudi sve više počinju razmišljati globalno i svijet gledati drugačije (Lončar, 2005). Zbog brzog načina prometovanja i uspostavljanja veza širom svijeta, stvorila se lakša trgovinska međunarodna razmjena kao i lakša uspostava informacija između ljudi. Globalizacija je omogućila i doprinijela razvoju zemalja diljem svijeta, prvenstveno se to odnosi na veću dostupnost informacija i podataka te lakšu trgovinsku razmjenu.

Iako svakako ima mnoštvo prednosti, ima i dosta nedostataka. Nedostaci globalizacije su svakako vezani uz prevelike profite te preveliku moć velikih korporacija, zatim prevelike razlike između naprednih i manje razvijenih zemalja te bogatih i siromašnih država, odlazak radno sposobnih ljudi iz zemalja u tranziciji te socijalni i društveni problemi vezani uz amerikanizaciju određenih kultura i običaja. Detaljniji pregled prednosti, ali i nedostataka globalizacije su prikazani u Tablici 7.

Tablica 7. Prednosti i nedostaci globalizacije

PREDNOSTI GLOBALIZACIJE	NEDOSTACI GLOBALIZACIJE
Pristup novim tržištima	Logistički i transportni problemi
Veća mogućnost ulaganja u nove poslovne pothvate	Novi uvjeti poslovanja, prilagodba
Pristupim novim resursima, tehnologijama i sl.	Jača konkurencija
Umreženost između tvrtki i država	Promjene na koje se ne može utjecati
Slobodna trgovina	Nema univerzalnosti

Izvor: autorica izradila prema podacima: hr.about-meaning.com

Prema Tablici 7. vidimo kako su glavne prednosti globalizacije svakako sve veća umreženost između država, zatim sloboda trgovanja, pristup novim i naprednijim tehnologijama, ali i svakako kao jedan od bitnijih prednosti, dostupnost novim tržištima. Kada je riječ o međunarodnoj razmjeni, sve više dolaze do izražaja multinacionalne korporacije. One imaju snažan utjecaj jer se investicijske odluke takvih velikih kompanija donose na globalnoj razini utječući i na nezaposlenost ljudi i stupanj ekonomskih aktivnosti. U svoje poslovne odnose uzimaju ljude diljem svijeta koji su povezani na razne načine, nebitno gdje se nalaze (J. Lončar, 2000). Kao jedna od korporacija koja se ističe s maksimalnim ostvarenim prihodom je svakako Walmart, koji je ostvario prihod od 500.343 milijuna USD. Nadalje, slijede ju Microsoft s postignutim ukupnim prihodom od 333.000 te korporacija State Grid s 348.903 milijuna USD.

U Tablici 8. prikazane su neke od najpoznatijih multinacionalnih korporacija i njihovi ukupni ostvareni prihodi.

Tablica 8. Prikaz najvećih multinacionalnih kompanija

IME KORPORACIJE	UKUPAN PRIHOD (mil. USD)
Walmart	500.343
State Grid	348.903
Sinopec Group	326.953
China National Petroleum	311.870
Toyota Motor	265.172
Volkswagen	260.028
Apple	111,400
Microsoft	333.000
Amazon	220.720
Exxon Mobil	244,363

Izvor: izrada autora prema podacima: [Fortune Global 500 2022](#) | [Full list of rankings](#) | [Fortune](#)

Te kompanije imaju velik utjecaj na druge manje kompanija te njihov razvoj. Današnje gospodarstvo se najviše razvija u Zapadnoj Europi, SAD-u i Istočnoj Aziji, preciznije u Japanu, a takvo gospodarstvo je nazvano trijadizacijom ili globalnom trijadom. Države nastoje dostići njihovu razinu pa pokušavaju postati što konkurentnije za globalno tržište i postati što razvijene i naprednije. Međutim, razvijene ekonomije su one koje vode, a one slabije i nedovoljno razvijene zemlje su nemoćne. Kao najslabije razvijene zemlje su svakako zemlje Afrike, Azije i Južne Amerike, a razlozi tome su brojni, no najviše se ističu siromaštvo, glad, velika nezaposlenost i manjak obrazovanja stanovništva. Ulaganjem kapitala te unapređenjem obrazovanja i zdravlja, može se prekinuti krug siromaštva te potaknuti ekonomski razvoj, a kao primjer takvih zemalja ističu se Hong Kong, Južna Koreja te druge novindustrijalizirane zemlje (Lončar, 2005).

Globalizacija je svakako imala utjecaj na ekonomiju jer joj je omogućila protok i razmjenu robe i usluga između različitih tržišta. Danas se na globalnom tržištu najviše prometuje robom, odnosno energentima kao što je nafta. Nafta je jedan od najvažnijih energenata, a kao najmoćnije zemlje s najviše nafte su svakako Rusija, Saudijska Arabija te Sjedinjene Američke Države. Današnje svjetske firme su kreirale određene trendove kako bi opstale na globalnom tržištu tako da je iznimno važno biti u toku s aktualnim gospodarskim trendovima kako bi se moglo sudjelovati u globalističkoj razmjeni. Prema definiciji, globalizacija je sustav povezivanja industrijskih i financijskih djelovanja na svjetskom tržištu, a zasnovana je na znanstveno-tehnološkim i informacijsko-komunikacijskim temeljima. Globalno gospodarstvo sustav je takvog povezivanja, kooperiranja, integriranja i sjedinjenja gospodarskih čimbenika te nacionalnih ekonomija s kojima svjetsko gospodarstvo ostaje bez svojih tradicionalnih, regionalnih, državnih, antagonističkih i suparničkih obilježja, u toj mjeri da postaje jedinstvenom, gospodarskom cjelinom. Kada bi se te dvije definicije povezale u jednu, moglo bi se reći da je globalno gospodarstvo zapravo već i postojalo puno ranije, dakle, sigurno još prije doba imperijalizma, a znanstveno-tehnološka i informacijsko-komunikacijska revolucija je ubacila globalno gospodarstvo u proces globalizacije. Globalno je gospodarstvo, dakle, cjelina te temelj svega, a globalizacija predstavlja jedan oblik nadogradnje ili poboljšanja jer je puno veća od gospodarskih odnosa te sadrži puno elemenata politike, kulture, socijalnih odnosa, prema tome, predstavlja kompletan skup, tj. kompletnost, međunarodnih odnosa na višoj granici tehnološkog razvoja koji je zasnovan na fleksibilnom načinu proizvodnje“ (Mladen Staničić,2000).

5. ZAKLJUČAK

U Republici Hrvatskoj postoje tri osnovne ekonomske politike: monetarna, fiskalna i vanjskotrgovinska politika. Monetarna politika, koja je upravljana od strane središnje banke, usmjerena je utjecanju na ponudu novca i kamatne stope, stope povrata na štednju te preko njih na veličinu i stopu rasta agregatne potražnje. Cilj je monetarne politike i podržati odluke Vlade, a da pri tome ne ugrozi svoj osnovni cilj, a to je financijska stabilnost. Nadalje, fiskalna politika predstavlja svjesne i ciljane aktivnosti koje provode subjekti fiskalne politike sa ciljem stabiliziranja gospodarstva. Subjektima fiskalne politike, primjerice u Hrvatskoj, se smatraju Vlada, Sabor i Ministarstvo financija. Vezana je uz donošenje odluka oko državnog proračuna. Treća vrsta ekonomske politike je politika cijena i dohodaka kojom se utječe na plaće i sirovine, a posljednja je vanjskotrgovinska politika koja predstavlja razmjenu proizvoda i usluga između dviju ili više zemalja. Također, kao glavni cilj ove politike smatra se ograničavanje ili smanjivanje vanjske politike i uvoza kako bi se osiguralo gospodarstvo od utjecaja strane konkurencije. Trenutno, u Hrvatskoj je izvoz veći od uvoza, a takva je situacija bila i prethodnih godina. Kako bi se postigla korist za hrvatsko gospodarstvo, izvoz mora biti sačinjen od proizvoda s visokom dodanom vrijednošću u odnosu na izvoz sirovina te izvoz proizvoda s malom dodanom vrijednošću. Takav izvoz dovodi do dugoročne konkurentnosti, pune zaposlenosti i općenito pogodnosti za gospodarstvo. Članstvom u Europskoj uniji je postala dio unutarnjeg tržišta u kojem nema carinskih ograničenja, nema graničnih troškova te joj se povećala tržišna konkurencija, a samim time se poboljšalo i hrvatsko gospodarstvo.

Nositeljima ekonomske politike se smatraju svi subjekti koji direktno i indirektno doprinose izboru i ostvarenju ciljeva ekonomske politike, a to su državna tijela, tijela regionalne i lokalne uprave i samouprave, sindikati te političke stranke, a tri pretpostavke uspješne ekonomske politike su realno odabrani ciljevi, odabrani adekvatni instrumenti te poduzeta prava mjera za ostvarenje tih ciljeva. Tipovi ekonomskih politika su ekonomska politika pune liberalizacije, ekonomska politika s ciljanom liberalizacijom, ekonomska politika u populističkoj varijanti, zatim skandinavski, odnosno Nordijski model razvoja te Švedski model države blagostanja.

Posljedice ekonomske krize prebile su se na svijet, ali i na hrvatsko gospodarstvo. S obzirom da ne postoji stabilna unutrašnja ravnoteža uz visoku vanjsku neravnotežu, potrebno je usmjeriti ekonomsku politiku da svim mjerama stimulira izvoz, odnosno deprecirati kunu, povećati konkurentnost, stvarati uvjete za dugoročno pozitivan tekući račun platne bilance te tako utjecati na veću iskorištenost industrijskih i uslužnih kapaciteta koji su okrenuti puno više

izvozu.. Sve navedeno treba oživiti ekonomski rast i potrošnju te maknuti pad potrošnje kao osnovnog generatora krize. Kako bi se unaprijedilo hrvatsko gospodarstvo, važan je i utjecaj inovacija i konkurencije. Može se zaključiti da za povećanje inovativnosti i konkurentnosti te ubrzani rast BDP-a se moraju povećati strana ulaganja jer ona pridonose inovativnijoj i tehnološki intenzivnijoj strukturi gospodarstva te povećati ulaganja u ljudski kapital jer ona pridonose boljoj konkurentnosti hrvatskoga gospodarstva. Također, za kraj, važno je napomenuti i važnost globalizacije jer je globalizacija svakako imala utjecaj na ekonomiju, omogućavajući joj protok i razmjenu robe i usluga između različitih tržišta.

Literatura

1. Babić, M. (2001). Makroekonomija (pristupljeno 08.09.2022).
2. Benić Đ. (2004). Devizni tečaj: utvrđivanje, značaj i odrednice. Raspoloživo na: DEVIZNI TEČAJ: UTVRĐIVANJE, ZNAČAJ I ODREDNICE (srce.hr) (pristupljeno 08.09.2022).
3. Benić Đ. (2012). Ekonomska kriza u Europi i hrvatsko gospodarstvo, str 847-854. Raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/94185> (pristupljeno:08.srpnja.2021).
4. Benić Đ. (2014). Povijest razvoja teorije o odnosu između inflacije i nezaposlenosti. Raspoloživo na POVIJEST RAZVOJA TEORIJE O ODNOSU IZMEĐU INFLACIJE I NEZAPOSLENOSTI (srce.hr) (pristupljeno: 09.09.2022).
5. Blanchard, O. (2011). Makroekonomija (pristupljeno 08.09.2022).
6. Blažević B. (2015). Razvitak Hrvatske u uvjetima unutrašnje i vanjske neravnoteže, str 404-426. Raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/147866> (pristupljeno:08. srpnja.2021).
7. Blažević B., Tica J. (2021). Refleksije i poruke 29. tradicionalnog savjetovanja hrvatskog društva ekonomista. Raspoloživo na: REFLEKSIJE I PORUKE 29. TRADICIONALNOG SAVJETOVANJA HRVATSKOG DRUŠTVA EKONOMISTA (srce.hr) (pristupljeno 08.09..2022).
8. Blažević, B. (2019). Refleksije i poruke 27. tradicionalnog savjetovanja hrvatskog društva ekonomista. Raspoloživo na: 27. TRADICIONALNO OPATIJSKO SAVJETOVANJE HRVATSKIH EKONOMISTA (Opatija, 6. - 8. studenog 2019.) REFLEKSIJE I PORUKE 27. TRADICIONALNOG SAVJETOVANJA HRVATSKOG DRUŠTVA EKONOMISTA (srce.hr) (pristupljeno 08.09.2022).
9. Borozan, Đ. (2006). Makroekonomija (pristupljeno 08.09.2022).
10. Brunsko Z. (1994). Švedski model i njegove promjene. Raspoloživo na ŠVEDSKI MODEL I NJEGOVE PROMJENE (srce.hr) (pristupljeno 09.09.2022).
11. Čavrak, V. (2022) Makroekonomija krize Covid-19 i kako pristupiti njenom rješavanju
12. Dr.sc. Sandra Šokčević, docent, Helena Šlogar, univ.spec.oec.,viši predavač, Dr.sc. Andreja Rudančić, docent; Libertas međunarodno sveučilište Zagreb, Značaj inovacija i konkurentnosti

za gospodarski rast i razvoj hrvatskog gospodarstva. Raspoloživo na: https://www.bib.irb.hr/978174/download/978174.Znaaj_inovacija_i_konkurentnosti_za_gospodarski_rast_i_razvoj_hrvatskog_gospodarstva.pdf (pristupljeno:08.srpnja 2021).

13. Državni zavod za statistiku. Raspoloživo na: [Državni zavod za statistiku - Naslovna \(gov.hr\)](#) (pristupljeno 10.10.2022).

14. Godišnjak svjetske konkurentnosti. Raspoloživo na: [Početna - Nacionalno vijeće za konkurentnost](#) (pristupljeno: 15.08.2022).

15. Gregurek M. Stupanj i učinci privatizacije u Hrvatskoj. Raspoloživo na: [07Gregurek \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 13.09.2022.)

16. Hrvatska enciklopedija. Raspoloživo na: [Hrvatska enciklopedija](#) (pristupljeno: 17.08.2022).

17. Jurčić Lj. (2009). Hrvatska: Velika transformacija. Raspoloživo na HRVATSKA: VELIKA TRANSFORMACIJA (Uvodno izlaganje i poruke Savjetovanja) (srce.hr)

18. Jurčić, Lj. (2010). Hrvatska-Atipičan model gospodarenja. Raspoloživo na: [HRVATSKA – ATIPIČAN MODEL GOSPODARENJA \(srce.hr\)](#)

19. Jurčić, Lj. (2013). Hrvatska: Oporavak ili stagnacija. Raspoloživo na: [*Book 1.indb \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 09.09.2022).

20. Jurčić, Lj. (2018). Quo vadis Croatia: Nakon pet godina članstva u Europskoj uniji? Raspoloživo na: QUO VADIS CROATIA: NAKON PET GODINA ČLANSTVA U EUROPSKOJ UNIJI? (srce.hr) (pristupljeno 09.09.2022).

21. Lončar, J. (2005). *Globalizacija; Pojam, nastanak i trendovi razvoja*. Raspoloživo na: [Microsoft Word - 10-1.doc \(srce.hr\)](#)

22. Medić Đ., Keynesova koncepcija poslovnih očekivanja. Raspoloživo na: [KEYNESOVA KONCEPCIJA POSLOVNIH OČEKIVANJA \(srce.hr\)](#)

23. Nacionalno vijeće za konkurentnost. Raspoloživo na: [Početna - Nacionalno vijeće za konkurentnost](#) (pristupljeno:09.srpnja 2021).

24. Pavlišić P. (2016). Inovacije i gospodarski rast: Koliko je jaka povezanost? Primjer njemačkog gospodarstva. Raspoloživo na: [Ekonomski pregled \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 09.09.2022).

25. Radas, S. (2001). Razvijanje inovacija u Hrvatskoj. Raspoloživo na: [29181 \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 10.10.2022).

26. Radulović M., Kostić M. (2020). Globalizacija i ekonomski rast, 183-214. Raspoloživo na: [Globalizacija i ekonomski rast ekonomija Eurozone \(srce.hr\)](#)(pristupljeno:17.srpnja 2021).
27. Radošević D. (2012). Kapitalni tokovi, tečaj i Europska unija.
28. Staničić, M. (2000). Ekonomski pregled; Globalno gospodarstvo i globalizacija. Raspoloživo na: [05Stancic \(srce.hr\)](#) (pristupljeno:15.08.2022).
29. Sharma S., Končul N. (2013). Jesu li nas ekonomisti iznevjerili?, str 433-446. Raspoloživo na: [JESU LI NAS EKONOMIJA I EKONOMISTI IZNEVJERILI? \(srce.hr\)](#) (pristupljeno:09.srpnja 2021).
30. Turčić, Z (2015). Hrvatsko gospodarstvo u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Raspoloživo na : [206356 \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 10.10.2022).
31. Veselica V, Vojnić D. (2002). Quo vadis Croatia: Ekonomska znanost i ekonomska politika tijekom tranzicije. Raspoloživo na [QUO VADIS CROATIA EKONOMSKA ZNANOST I EKONOMSKA POLITIKA TIJEKOM TRANZICIJE \(srce.hr\)](#) (pristupljeno 08.09.2022).

Popis Tablica

Tablica 1. Prikaz podataka izvoza i količine u tonama kroz razdoblje od 2009. godine do 2012. godine. Izvor: izrada autora prema Državnom zavodu za statistiku

Tablica 2. Prikaz podataka uvoza i količine u tonama kroz razdoblje od 2009. godine do 2012. godine. Izvor: izrada autora prema Državnom zavodu za statistiku

Tablica 3. Pozitivni učinci privatizacije. Izvor: izrada autora prema Gregurek (2001).

Tablica 4. Negativni učinci privatizacije. Izvor: izrada autora prema Gregurek (2001).

Tablica 5. Poduzeća prema vrsti inovacije, djelatnosti i veličini u razdoblju od 2018. do 2020. godine. Izvor: izrada autora prema Državnom zavodu za statistiku

Tablica 6. Čimbenici koji su otežali donošenje odluka poduzeća o pokretanju inovacijskih aktivnosti ili njihovu provedbu. Izvor: izrada autora prema Državnom zavodu za statistiku

Tablica 7. Prednosti i nedostaci globalizacije. Izvor: izrada autora prema *hr.about-meaning.com*

Tablica 8. Prikaz najvećih multinacionalnih kompanija. Izvor: izrada autora prema podacima s *Fortune Global*

Popis Slika

Slika 1. Prikaz robne razmjene s inozemstvom od prosinca 2020. do prosinca 2021. Izvor: Državni zavod za statistiku

Slika 2. Konkurentnost zemalja. Izvor: Nacionalno vijeće za konkurentnost